

סגולת חנוכה ושבת – רציפות בעבודת ד'

נס חנוכה – הצלת ישראל מחכמת יון

בזמנים המיוחדים, זמן של שבת קודש, וההכנה לימי חנוכה הבעל"ט, יש לעורר על ענין הרציפות בעבודת ד'. ענין זה חשוב כדי להצליח בעבודתו, וביותר שאם יש לאדם זמנים של הפקרות ובטלה הרי בזה הוא מזלזל בעבודת ד'.

נס חנוכה היה הצלת עם ישראל מגלות יון. ומבואר ברבנו הגר"א ז"ל, כי לכל אומה משבעים אומות יש מדה המיוחדת שלה. הכח של כל אומה לשעבד את עם ישראל מתעצם כאשר כלל ישראל מתרפים באותה מדה.

המדה המיוחדת של יון היא "חכמת יון", אותה חכמה חיצונית, "חכמה בגוים תאמין", שיש עליה שם חכמה אך היא חיצונית. רצון ד' מעמו היה שיהיו כלל ישראל דבקים בחכמה העליונה, חכמת התורה, ולא בחכמה אנושית. וזה היה הנסיון של כלל ישראל, שלא להמשך אחרי החכמה הזאת.

ומבואר ברבנו הגר"א ז"ל, שזה הוא שורש חטא אדה"ר. כי תחילת הבריאה היא "האלוקים עשה את האדם ישר", אותה דבקות בחכמה, אותה ישרות, היתה מיועדת לכל המין האנושי כולו. אדם הראשון לפני החטא היה בדרגה עצומה של דבקות בחכמה. וכמו שאמרו רז"ל, אדם הראשון מסב בגן עדן והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין (סנהדרין נט:), היינו שאף שיסודו היה בארץ הגשמי, אך ראשו מגיע השמימה, בדרגה גבוהה של קרבת ד', עד שהמלאכים עצמם היו טפלים ובטלים כלפיו.

אך כל זה היה רק לכמה שעות, עד ש"אביך הראשון חטא" (ישעי' מג, ז). אחרי החטא, ובמהלך של הבחירה שבדורות אחר כך, אז נשאר מצב שהיכולת להשיג את תכלית הבריאה נשארה רק לעם ישראל. "כי יעקב בחר לו י-ה ישראל לסגולתו", היינו שיש בתוך עם ישראל עצמו את שתי הדרגות, יעקב וישראל. והסגולה שהמלך לוקח לעצמו, לאוצרו, הוא ישראל, ומכל מקום גם "יעקב" הם בכלל הבחירה, ואילו שאר האומות מופקעים מהתכלית הזאת.

מעלות ובחינות השבת

בתפילת מנחה בשבת אנו אומרים אתה אחד וכו' ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. כמו שאנחנו מייחדים אותו יתברך, כך הוא מייחד אותנו מתוך האומות. ודבר זה נזכר דוקא בשבת, ודוקא במנחה, כי בתוך השבת עצמה יש מהלך של תוספת קדושה, על ידי הרציפות בעבודה. ודבר זה מוכרח להתחיל כבר לפני השבת, ו"מי שטרח בערב שבת הוא יאכל בשבת", ובזה כלול ודאי מי שלא קלקל בע"ש ח"ו, כי האדם יכול לחבול בעצמו ח"ו.

כל ימות החול, ובמיוחד ערב שבת, הם ימי הכנה לקדושת השבת, ובמדה שהאדם שייך במשך השבוע לדברים של קדושה, כך הוא מסוגל בשבת קודש לקבל את קדושת התפילות.

יום השבת הוא היום היחיד שבו תקנו חז"ל מטבע מיוחד לכל תפילה, ומבאר הטור (הל' שבת סי' רצב), מפני שתיקנום כנגד ג' שבתות, אתה קדשת - כנגד שבת בראשית, כמו שמוכיח מתוכו, ישמח משה - כנגד שבת של מתן תורה, דלכולי עלמא בשבת ניתנה, ואתה אחד - כנגד שבת של עתיד ע"ש.

כאמור, השבֿת היא של הקב"ה, וקדושתה גבוהה וכוללת למאד, ואנו משיגים בזה בהדרגה בכל תפילה ותפילה, בתחילה מעשה בראשית, ואח"כ למתן תורה, עד שמגיעים ומשיגים - באיזה מדה - ליום שכולו שבֿת, ד' אחד ושמו אחד.

ויש בזה כמה בחינות בכל שבֿת, כי תפילת ליל שבֿת שהיא מענין שבֿת בראשית, היא הבחינה הכי קרובה אלינו, שמכירים את הקב"ה כבורא העולם, וכל האומר ויכלו נעשה כשותף לקב"ה במעשה בראשית. וביום השבֿת מגיעים לדרגה גבוהה יותר, וזה הטעם להלכה שכבוד יום עדיף. ובאמת כן הוא בכל הימים, שבחינת היום גבוה מבחינת הלילה (ופי' הגר"א שזה מייחודיותו של ליל הסדר שהלילה הוא כבר בדרגה של יום, "לילה כיום יאיר", ועי' ביאורו על ההגדה בפירוש מה נשתנה הלילה הזה). ויש לשים לב למילים שאנו אומרים - ויברך, ויקדש - ולהתבונן על הסגולה העצומה הטמונה ביום השבֿת.

ומתוך התורה והתפילה בליל שבֿת מגיעים ביום השבֿת לשבֿת של מתן תורה, שבה ניתנה קדושת השבֿת דוקא לעם ישראל. ביום השבֿת התפילה היא כנגד השבֿת של מתן תורה, ש'הכל מודים שבשבֿת ניתנה תורה לישראל, כי הכנת השבֿת היתה הכרחית לקבלת התורה (ויש בזה כמה דרגות, של שבֿת מרה, ושבֿת של מתן תורה עצמה, ואכמ"ל). ויש כאן נוסח מיוחד שאנו מזכירים באמצע התפילה, שכביכול אנו מדברים לפני הקב"ה, ובתוך זה אנו משבחים את משה רבנו (אשר אמנם לא קם כמשה, אבל כלפי הקב"ה זה אדם נברא), משום שעלייתו לשמים לקבל את התורה היא חלק הכרחי של קבלת התורה (וכידוע אשר מרע"ה מחזיק לכלל ישראל בכל שבֿת את הכתרים שנלקח מהם ואכמ"ל).

ותפילת מנחה היא התפילה הכי גבוהה, והיא של "אתה אחד ושמו אחד" כנגד שבֿת של לעתיד לבוא, כנגד זמן של "ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד", ואמרו חז"ל (פסחים נ.) לא כעולם הזה העולם הבא,

שבעולם הזה לא כמו שנכתב הוא נקרא, ורק בעולם הבא ד' ושמו אחד, והנה במנחה בשבת אנו אומרים גם בעולם הזה "אתה אחד ושםך אחד", וזאת בחינת עולם הבא ממש.

ובתפילה הראשונה שמתפללים בצאת השבת אנו מוסיפים בקשה מיוחדת שלא מצאנו במקום אחר, ואומרים אותה בברכה הראשונה של התחינות בשמונה עשרה, והיא הבקשה שנזכה בימים הבאים להיות מודבקים ביראתך (והוא בנוסף לטעם שאמרו חז"ל למה מבדילים בברכת הדעת).

וטעם הדבר, כי אחרי שהאדם זכה למתנה הגדולה של השבת שעל ידה מקבל ומוסיף בנפשו קדושה גדולה, בצאת השבת צריך להרגיש פחד שמא כל זה ילך לאיבוד במשך ימי המעשה, ימי החושך. על כן אנחנו מבקשים שנישאר מודבקים ביראתך. קשה לפרט את הדברים בפה, אך פשיטא שהכל תלוי כיצד הוא מנצל את הזמן של מוצאי שבת קודש. אחר שמבקשים להיות דבוקים ביראה, צריכים להזדרז לעסוק בתורה, כי בלי זה אין שום דרך להיות דבוק ביראה. ואם לא עושים כן, נמצא ח"ו שאין פיו ולבו שוין.

גם קדושת השבת עצמה אמורה להוסיף קדושה בנפש האדם. וזה משנה מפורשת לגבי דמאי שעם הארץ נאמן בשבת, משום דאימת שבת על עם הארץ. עם הארץ היינו ישראל כשר, אלא שאינו תלמיד חכם, בימי המעשה הוא טרוד בעסק פרנסתו, מכל מקום מסתמא הוא כל כך מרגיש את קדושת השבת עד שבאותו יום אינו חשוד לשקר. וחייב כל אדם לראות בעצמו את מצבו, עד כמה הוא מרגיש את אימת השבת.

השתדלות להיות כלי הראוי לקבל

ימי החנוכה הם זמן יקר מאד, מתנה מד' של ח' ימים רצופים, ולשון הרמב"ם ש'מצות נר חנוכה חביבה עד מאד'. הזמן שזכינו לנס שייך

לתקופה שהיתה כבר אחרי סוף הנסים (כמ"ש חז"ל שאסתר סוף נסים, וגם בנס אסתר היה כבר זמן של הסתר גדול, והיה נידון בחכמים אם הם עדיין נמצאים בזמן ששייך לכתוב את הדברים). ואחרי שכבר נסתם כל חזון, זכו אז לחיזוק מיוחד בתורה שבעל פה, שמסרו את עצמם על קיום תורה שבעל פה, וכן חכמים הוסיפו גדרים וגזירות, שהוא מהעיקרים של תושבע"פ. ומובן שלכן חנוכה הוא זמן מסוגל ביותר לקנות תורה שבעל פה.

רק צריכים לדעת, אמנם כל ההישגים ברוחניות הם מתנה מד' אך אנחנו מחויבים לעשות את ההשתדלות להיות כלי הראוי לקבל, ורק אם עושים מאמץ מצדנו נוכל לקבל. אם ח"ו האדם לא מתאמץ ויגע, אזי כל המתנות נהפכות ח"ו לקטרוג על שמבעט בהזדמנות להתקרב לד'.

הקב"ה מוכן לתת לנו בלי גבול, יש אוצרות של אושר רוחני לקבל מכל תורה שלומדים ומכל תפילה שמתפללים, משבת שנותן לנו כל שבוע, מימי החנוכה שבאים כל שנה, ותפקידנו לעשות את המאמץ ולקחת את זה.

וכבר כתב רבנו הרמח"ל, הנה אנחנו רואים בעינינו שזה פלא גדול שאין דוגמתו בעולם החומר, שבגשמיות אם האדם יודע מה טוב לו ורואה שזה מונח לפניו, ודאי שהוא מזדרז לקחתו. ואילו ברוחניות, אפי' אחרי שהאדם יודע הכל, ויודע מה הטוב האמיתי, והוא מונח לפניו ויכול לקחתו, אעפ"כ הוא מתעצל לקחתו, וזאת משום עפריות וכבדות החומר.^(ז)

כז. זו"ל המסילת ישרים (פ"ו): "והנה אנחנו רואים בעינינו כמה וכמה פעמים שכבר לבו של האדם יודע חובתו ונתאמת אצלו מה שראוי לו להצלת נפשו ומה שחובה עליו מצד בוראו, ואף על פי כן יניחהו, לא מחסרון הכרת החובה ההיא ולא לשום טעם אחר, אלא מפני שכבדות העצלה מתגברת עליו, ... וכל שאר האמתלאות והתואנות אשר פי העצלים מלא מהם. ובין כך ובין כך, התורה מונחת, והעבודה

כל הדברים נכונים בכל זמן, ובמיוחד בימים אלה, כשיש רח"ל צרות על כלל ישראל. ואם לא לוקחים מזה התעוררות, זה ממש והלכתם עמי בקרי ח"ו. כל תפקידו של עם ישראל הוא לחיות עם הקב"ה כל הזמן, ובמיוחד בעת צרה צריכים לפנות למסבב הסיבות, ולא להתייחס לגורמים הטבעיים.

הדרך היחידה שניתן לעורר הוא לקחת זמן לעשות חשבון הנפש לעצמו. וכמו שביאר רבנו יונה (שערי תשובה סוף שער ב'), שהאריך שם בביאור המשנה 'אם אין אני לי מי לי', כי אחרי שהאדם שומע דברי מוסר צריך לשים את הדברים בלבו, ולהתבונן עליהם בינו לבין עצמו, ואם יעשה כן אז יתעלה.

יעזור ד', שנזכה על ידי רציפות בעבודה, לחיים האמיתיים, ואתם הדבקים חיים כולכם היום.



מבוטלת, והאדם עוזב את בוראו. והוא מה ששלמה אומר (קהלת י) בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית. ואולם אם תשאל את פי העצל, יבוא לך במאמרים רבים ממאמרי החכמים, והמקראות מן הכתובים, והטענות מן השכל, אשר כולם יורו לו, לפי דעתו המשובשת, להקל עליו ולהניחו במנוחת עצלותו. והוא איננו רואה שאין הטענות ההם והטעמים ההם נולדים לו מפני שיקול דעתו, אלא ממקור עצלותו הם נובעים, אשר בהיותה היא גוברת בו, מטה דעתו ושכלו אל הטענות האלה, אשר לא ישמע לקול החכמים ואנשי הדעה הנכונה. הוא מה ששלמה צווח ואומר (משלי כו): חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם. כי העצלה איננה מנחת לו שיהיה אפלו חש לדברי המוכיחים אותו, אלא יחשוב הכל לתועים ושוטים והוא לכדו חכם".

לשמור על סגולת ימי חנוכה

כלי קיבול לקבלת השפע

כבר נזכר בענין ימי החנוכה והשינוי בזה משאר ימים טובים, כי אין הם זמנים מיוחדים ממש של מועדים, אלא הם ימי שמחה והלל בתוך ימות החול, ובכל הזמנים מיוחדים יש סגולה וכח לזמן, וכשיוצאים מהזמן המיוחד צריך כח מיוחד להחזיק את זה ולהמשיך את הכח הרוחני ואת המצב של הימים המיוחדים.

כך זה בכל יו"ט, וכ"ש בזמן של ימי החנוכה שאין זה זמן מיוחד ממש לשמחה אלא ימי שמחה בתוך הזמן הרגיל, הנהגה של נס בתוך הטבע, ובזה נוסף יום שמיני להראות את ההנהגה והמעגל של למעלה מן הטבע ולהורות על המשך אור ימי החנוכה גם אחרי שנגמרו ימי ההלל והשמחה.

כבר הזכרנו את שאמרו חז"ל ש"קראוהו בהיותו קרוב" הוא כל זמן שאתה חי, כי ודאי צריך תמיד בכל זמן להיות מוכן להתעורר ולקבל, אך מ"מ יש בתוך הזמן הכללי של "בהיותו קרוב" זמנים מיוחדים וגבוהים, שהם זמנים של קרבה מיוחדת בתוך הזמן הכללי של ה"בהיותו קרוב".

וכלל הוא בכל העניינים הרוחניים, כי ככל שהאדם נותן את ליבו ומכין עצמו להיות כלי קיבול בזמן שיש שפע, הרי ככל שהוא יותר שייך ויותר חי את הזמן הוא לא בגדר מתעסק ומקבל יותר, כך הוא גם בימי החנוכה, ככל שאדם נתן את ליבו להתעלות ודאי מתעלה יותר. וכשהוא במצב שלא קיבל כמה שיש ביכולתו, הרי שמלבד מה שחסר לו יש גם תביעה נוראה עליו למה הוא לא הפך את עצמו לכלי קיבול עד כמה שהיה יכול להיות.

מאיך גיסא, בכל הימים המקודשים יש גדר מעין יום הכיפורים ש"עיצומו של יום מכפר", ומי שלא מבעט ממש זוכה לקבל מקדושת היום. כן הוא בכל הזמנים המקודשים, כל אחד בזמנו ובכוחו יש איזה בחינה של משהו שקיבל. וכל זמן שהוא לא בגדר של מבעט ממש, במצב שכזה מוכרח שיקבל משהו ויתעלה, ואפילו מי שלא ניצל את החנוכה כמו שצריך, ולמרות ההפסד הגדול והתביעה שיש עליו, מכל מקום הוא עשה את המצוה ההלל וההודאה, וברור שמהו הוא קיבל, וכל אחד ובפרט בן תורה מרגיש את זה בעצמו.

דברי תורה "נוח לאבדם ככלי זכוכית", והוא כלל בכל הקנינים הרוחניים ובכל הרגשה רוחנית, כי טבע הגוף לוחם, וזו העבודה והמלחמה בעולם האפל הזה לשמר כל קנין רוחני שקנה.

זהירות מהתרשלות בעבודה

זמן החנוכה הוא זמן של מציאות רוחנית גבוהה יותר, וכל קנין, כל הרגשה, כל תוספת רוחנית אין לה ערוך, ורק כאן בעולם הזה אנו לא רואים את זה כל כך, רק לעתיד לבוא הוא הזמן של "ושבתם וראיתם", כשיהיה מצב של גילוי כבוד ד' אז נרגיש כל טיפת רוחניות ולא יהיה שום דבר שמסתיר.

אך את מה שכן אפשר להרגיש בנוגע לעבודה, הרי שאחרי הימים הגדולים צריך שימת לב מיוחדת לזה במה שכן קיבלו לא לאבד ח"ו, ומי שמאבד את הקנינים הרוחניים ש"כל חפצך לא ישוו בה" הוא שוטה ממש, וצריך לזה "יהיב ליביה" לא לזרוק מעצמו את מה שכן קיבל.

ובב"ח על מלחמת יוון כתב שעיקר הגזירה היתה על שנתרשלו בעבודה, ועל כך היתה הגזירה לבטל מהם את העבודה כדתניא בברייתא

שגזר עליהם לבטל התמיד, ובני חשמונאי מסרו נפשם עבור העבודה ולזה תיקנו הלל והודאה.

כל אדם יודע בנפשו במה ההתרשלות שלו ועד כמה הוא משקיע בעבודה, שהרי אם הוא יושב בשלוחה ובמנוחה לא שייך שיגיע באופן טבעי ולמעשה לריכוז בלימוד, לתפילה כצורתה ולכל חלקי העבודה. במצב שכזה וכשאדם מתרשל ברוחניות ומזלזל ובכוחות שניתנו לו לעשות, אזי עונשו הרוחני מתחיל מיד, ומאידיך כל עבודה וכל השקעה ברוחניות של האדם מקבל הרבה לאין ערוך. ואם כלל זה שייך תמיד, ודאי הוא כך אחרי זמן של שמונה ימים שבהם מצד עצם הזמן כל אחד קנה משהו לעצמו את זה.

זה מה שדורשים מהאדם, כשהוא עוד סמוך לזמן שקיבל להתחזק בעבודת ד', לא לאבד מה שקנה ח"ו, כי ה"נח לאבדם" מחייב שמירה, ובזה יתעלה עוד ועוד לטוב לנו כל הימים.



דין וחשבון – אחר ימי החנוכה^{כח}

איתא במדרש "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", רבי אלעזר בן עזריה אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף הצדיק שהוא בשר ודם כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקב"ה שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד על אחת כמה וכמה שאין כל בשר ודם יכולים לעמוד לפניו (ב"ר צג יא).

והנה אנו אין לנו שיעור בגודל מעלתם של תנאים ואמוראים אשר קטנים שבהם מחיי מתים, ודרכם לזה הוא על פי סולם המעלות דרבי פנחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות וזהירות לזריזות וכו' עד תחיית המתים (ע"ז כ:), וכאן באו חז"ל הקדושים למרות מעלתם העצומה לעורר את עצמם ממעשה יוסף על הפחד מיום הדין, והתביעה שיש לנו מזה היא עמוקה.

וידוע הדבר שהשבטים לא חטאו, וכל האומר השבטים חטאו אינו אלא טועה, כיון שהם כלל ישראל, ואם חסר בשבטים חסר בכלל ישראל. וזה היה צערו של יעקב על מות יוסף, על החסרון בשבת, כי אם חסר בשבטים הרי זה פגם וחסרון בכלל ישראל. ויש במדרש שבשעה שיש קטרוגים הקב"ה מסתכל בשבטים וסר הקטרוג מיד, ולפי גדולתם צריך ליבם להיות נקי מכל סיג, וכל פגם קטן הוא פגם בכלל ישראל.

בכל השתלשלות העולמות וסדרי הבריאה כידוע יש מעבר בין העולמות לקבלת הדברים, וכך השבטים שהם ההשתלשלות בין האבות לכלל ישראל, ולכל שבט משבטי י-ה יש תפקיד וחלק.

והנה אף לפי רום מעלתם שלא חטאו [והתביעה עליהם היתה בדק מן הדק, וכפי שנתבאר במק"א] וכשבאו לפני יוסף הרי שהיו מוכנים למלחמה ולא חששו מפניו, אך כשהגיע יוסף לתוכחה נבהלו מפניו ולא יכלו לענות.

האדם יש לו מהלכים ודרכים כמה שהוא מוצדק בעיני עצמו ומשוכנע בדרכיו, ומכל מקום כשמגיע לתוכחה הוא נבהל ולא יכול לעמוד מפניה, וזהו "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה". ובזה הדגיש כאן ר"א את ההרגשה וההבנה המחודשת בפחד מיום הדין, והוא מתחיל לראות מחדש את כל מהלך הדין.

ובימים הללו שאחרי ח' ימי החנוכה, אחר שמונה ימים של מצוה, עלינו להתבונן בקיום ה"מצוה חביבה היא עד מאד" כלשון הרמב"ם, לבדוק אם קיימנו את המצוה כדין או שמא ניצלנו אותה לרעה ח"ו ולפריקת עול תורה. עלינו לחשב בעצמנו את "אוי לנו מיום הדין" [וכשיבוא משיח צדקנו כל אחד בנפשו מתאר איך ירוצו אליו, והרב מבריסק זצ"ל היה אומר שאין לשער את הפחד הנורא שיהיה ממנו מיום הדין]. לאחר זמן כזה של מצוה על כל אחד ואחד להתבונן בפנימיותו, וכמו שכתב ר"ת בס' הישר כי כל אדם יכול לידע לבדוק להיכן הוא נמשך ולפי זה לדעת מהו מצבו האמיתי, כי כשאדם חי עם מצב של רוחניות הוא יותר נמשך לרוחניות ולהפך ח"ו.

וכשיש לו ידיעה והרגשה מהו הפסק ברוחניות, אם הוא מסוגל לשער כמה הפסד יש בהפסק שכזה, ודאי הוא יודע להתעורר מכל מה שסובב אותו, ומהזמן שבו הוא נמצא, ולהתעלות יותר בזמן שכזה ולא להפך ח"ו. ואף שהדברים פשוטים המה, אך רואים במאמר ר"א שגם רז"ל עוררו את עצמם, ומה נענה אנן.

